

Cechy ruchu turystycznego w muzeum zamkowym w Malborku

The determinants of the tourist traffic in the castle's museum of Malbork

Krzysztof Parzych

Instytut Geografii i Studiów Regionalnych, Akademia Pomorska w Słupsku

Słowa kluczowe: zamek w Malborku, ruch turystyczny, percepcja przestrzeni turystycznej zamku
Key words: castle of Malbork, tourist attractiveness, tourist traffic, tourist perception

Streszczenie

W artykule podjęto zagadnienie analizy wybranych cech ruchu turystycznego i percepcji przestrzeni turystycznej zamku malborskiego. Jako materiał badawczy posłużyły wyniki badań ankietowych jakie przeprowadzono wśród odwiedzających Muzeum Zamkowe w jednym z dni wakacyjnych 2010 roku. Badania ankietowe zostały uzupełnione wynikami pomiaru pojazdów samochodowych na parkingu Muzeum Zamkowego w Malborku, który wykonano dla określenia pochodzenia geograficznego turystów odwiedzających zamek w Malborku.

Summary

The aim of his article was an analysis of the tourist traffic and tourist perception of the castle's museum of Malbork. As a tourist destination. For his purpose was made an analysis of the tourist traffic basing on the investigations results connected with analysis of statistic data. As the source of the data for the analysis of the research problem was used results of the research of the tourist migrations made in the castle's museum in Malbork in the holiday season of the 2010 year. Besides it for the charactersitic of the research problem was used results of questionnaire made between tourists visiting museum of the castle in the time of the holiday season of 2010 year. In the article was made an analysis of the tourist traffic in years 1959-2010.

Wstęp

Jednym z bardziej charakterystycznych elementów dziedzictwa historyczno kulturowego w przestrzeni turystycznej są obiekty średniowiecznej architektury. W warunkach polskiego krajobrazu najczęściej spotykanym typem obiektów średniowiecznej architektury militarno obronnej są zamki.

Wykorzystanie zamków jako destynacji turystycznych przybiera różne formy. Według von Rohrscheida (Rohrscheid 2010) główne formy wykorzystania zamków w turystyce to:

- zamki jako monotematyczne zespoły celów turystyki, skoncentrowane wokół wspólnej idei szlaków tematycznych np. Szlak Zamków Krzyżackich, Szlak Zamków Gotyckich, szlak Orlich Gniazd oraz Szlak Zamków Piastowskich,
- zamki jako samodzielne destynacje tematycznych podróży monofinalnych, gdzie zamek nie jest dla turystów celem samym w sobie, lecz przyciąga ruch turystyczny ze względu na skoncentrowane w nich zbiory, ekspozycje dzieł sztuki umiejscowione w jego wnętrzach,
- zamki jako obiekty muzealne,
- zamki jako obiekty realizacji turystyki eventowej oraz turystyki żywej historii, gdzie ruch turystyczny koncentruje się ze względu na cyklicznie realizowane inscenizacje bitew czy innych wydarzeń o tematyce historycznej,
- zamki jako obiekty dziedzictwa historyczno-kulturowego i turystyki historycznej,
- zamki jako jedne z celów odwiedzanych w turystyce miejskiej,
- zamki jako obiekty turystyki biograficznej,
- zamki jako obiekty noclegowe.

Ponadto istnieje grupa zamków, których wykorzystanie nie wiąże się w najmniejszym stopniu z turystyką, które zostały zaadoptowane dla zupełnie innych funkcji publicznych (szkoły, budynki sądów i innych obiektów użyteczności publicznej).

Cel pracy i metoda badawcza

W opracowaniu podjęto analizę wybranych cech ruchu turystycznego oraz percepcji przestrzeni turystycznej zamku w Malborku. Jako materiał źródłowy posłużyły wyniki badań ankietowych jakie wykonano w trakcie inscenizacji historycznej: „Oblężenie Malborka” w dniu 24.07.2010 roku. Wyniki badań ankietowych posłużyły do identyfikacji podstawowych cech ruchu turystycznego w zamku oraz percepcji przestrzeni zamku w opinii odwiedzających turystów. Do analizy ilościowej ruchu turystycznego w zamku wykorzystano dane statystyczne dotyczące liczby odwiedzających zamek od początku uruchomienia działalności Muzeum Zamkowego. Ponadto w analizie podjętego problemu badawczego wykorzystano wyniki pomiaru pojazdów samochodowych na parkingu przed Muzeum Zamkowym w Malborku w dniu inscenizacji turystycznej „Oblężenie Malborka”.

Analiza atrakcyjności turystycznej zamku malborskiego

Zamek Krzyżacki w Malborku ze względu na swoją unikalną wartość historyczno-kulturową został wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości w 1997 roku. Obiekt doczekał się licznych opracowań o charakterze naukowym oraz popularnonaukowym (Chodyński 1986, Górski, Guerquin 1960, Haftka 1992, Jedliński 2000, Kostrzewa 1991, Mierzwiński 1995, Pawłowski 1979).

Budowa zamku malborskiego rozpoczyna się od 1276 rozpoczęto wznoszenie zamku malborskiego. W 1309 roku przeniesiono do Malborka stolicę Zakonu Krzyżackiego. Szybko jednak okazało się, że w dotychczasowej formie nie może on spełniać swoich nowych funkcji. Rozbudowa zamku trwała prawie czterdzieści lat, a jej wynikiem był silnie umocniony Zamek Wysoki z głębokimi fosami oraz pierścieniami murów obronnych. Dawne podzamecze zamieniło się w Zamek Średni dostępny dla rycerzy. Znajdował się też tutaj, oprócz pomieszczeń mieszkalnych, Wielki Refektarz, który jest największą salą na zamku oraz Pałac Wielkich Mistrzów. Zamek Niski zwany Przedzameczem rozbudowano w pierwszej połowie XV wieku. Znajduje się tu Karwan czyli wielka zbrojownia na duże działa oraz pomieszczenia gospodarcze. Cały zamek otaczały mury obronne z wieżami oraz fosy. W 1457 w okresie wojny trzydziestoletniej zamek został zajęty przez wojska polskie. Na początku XVII wieku w niektórych pomieszczeniach Pałacu Wielkich Mistrzów utworzono apartamenty królewskie. W 1644 roku w pożarze zniszczeniu uległa znaczna część dachów Zamku Wysokiego (Mierzwiński 1995).

We wrześniu 1772 roku Malbork został zajęty przez wojska pruskie. Zamek uległ znacznemu zniszczeniu w związku z walkami wojsk pruskich z wojskami napoleońskimi. Prace nad przebudową trwały do końca XVIII wieku. W jej trakcie zmianom uległa zewnętrzna bryła zamku wysokiego w związku z adaptacją tej części zamku najpierw na koszary, w późniejszym etapie na magazyn wojskowy. W 1816 roku powołano do życia Zarząd Odbudowy Zamku. Pierwsze prace wykonano w Pałacu Wielkich Mistrzów przebudowując wschodnią elewację. Dokonano również rekonstrukcji części zachodniej Zamku Średniego. W Refektarzach Letnim oraz Zimowym wstawiono nowe witraże. W 1881 roku rozpoczęła się odbudowa kościoła Najświętszej Marii Panny, znajdującego się na Zamku Wysokim. Prace budowlano-konserwatorskie były finansowane z budżetu państwa pruskiego. Do 1900 roku odbudowano Zamek Wysoki, natomiast na Zamku Średnim prace trwały do roku 1918. Odbudowany zamek został wyposażony w neogotyckie meble i w okresie międzywojennym pełnił on funkcje muzeum wnętrz, które przybliżało zwiedzającym sposób życia braci zakonnych (Mierzwiński 1995).

W dniu 1 maja 1933 roku na wieży głównej zamku zawieszono flagę III Rzeszy, zaczęto organizować tu liczne uroczystości w których udział brali wysocy rangą funkcjonariusze partii nazistowskich. W roku 1941 rozpoczęto zabezpieczanie zamku przed nalotami bombowymi, jednak zarówno on jak i miasto ucierpiało podczas działań wojennych. Prawie 80% Starego Miasta uległo zniszczeniu, a także wschodnia część zespołu zamkowego. W 1945 roku wycofujące się z miasta oddziały niemieckie zburzyły most na rzece Nogat.

W końcu lat czterdziestych XX wieku dokonano wyburzenia reszty zabudowy na Starym Mieście. Do roku 1950 zamek pozostawał w administracji Muzeum Wojska Polskiego. W tym okresie rozpoczęto rozminowywanie zamku oraz pierwsze prace służące zabezpieczeniu i porządkowaniu terenów należących do zamku (Haftka 1992). Ponadto dokonano rekonstrukcji dachów zamkowych. W latach 1950- 1960 opiekę nad zamkiem sprawowało Polskie Towarzystwo Turystyczno- Krajoznawcze. Odradzający się ruch turystyczny przyczynił się do powołania Społecznego Komitetu Odbudowy Zamku co znacznie przyspieszyło prace nad renowacją obiektu. Komitet Odbudowy Zamku podjął również działania skierowane na utworzenie z obiektu zamkowego instytucji muzealnej (Haftka 1992).

Muzeum Zamkowe zostało utworzone w dniu 1 stycznia 1961. Obiekt podlega wyłącznie Ministerstwu Kultury i Dziedzictwa Narodowego w Warszawie. Na początku swojej działalności Muzeum posiadało obiekty, które ocalały z czasów wojennych. W kolejnych latach kolekcja muzealiów uległa znacznemu powiększeniu.

Aktualnie zbiory muzealne obejmują: kolekcję bursztynu która składa się z trzech części: przyrodniczej (obejmuje ponad 700 okazów), historycznej (o wysokim poziomie rzemiosła) oraz wyrobów współczesnych; kolekcję ceramiki która składa się z ponad 500 eksponatów ceramicznych różnego przeznaczenia pochodzących z okresu od średniowiecza po współczesność; kolekcję detalu architektonicznego w której obok polskich eksponatów znajdują się między innymi detale pochodzące z Chińskiego Muru; dokumentację historyczną obejmującą ponad 500 rysunków architektonicznych; zestaw albumów fotograficznych oraz przeszło 730 pocztówek; albumy odnowy zamku, na którą składa się 49 tomów, które zawierają prawie 2500 zdjęć - źródeł dziejów odbudowy zamku; kolekcję ekslibrisu, liczącą 21 tysięcy egzemplarzy reprezentujących najbardziej znane grafiki z całego świata; kolekcję malarstwa; malboriana - kolekcję eksponatów, przedmiotów wytworzonych w okresie historycznym w Malborku wśród których znajdują się przedmioty codziennego użytku, dokumenty, pamiątki czy wyroby rzemieślnicze; kolekcję mebli, na którą składają się meble gotyckie, nowożytny a także kopie mebli gotyckich; kolekcję militariów liczącą ponad 650 egzemplarzy, wśród których znajdują się najstarsze pochodzące z okresu średniowiecza, gabinet numizmatyczny, w którym zgromadzone są monety (4500 egzemplarzy); medale oraz kopie banknotów; płyty i pomniki

nagrobne obejmujące zbiór 32 płyt oraz pomników nagrobnych; kolekcję rzeźby, w której znajdują się przede wszystkim eksponaty rzeźby sakralnej, pochodzące z wyposażenia kościoła zakonnego; kolekcję zabytków techniki obejmującą 25 egzemplarzy podzielonych na elementy wyposażenia młyna kaszowego znajdujące się na Zamku Wysokim; zespół jedenastu kamieni żarnowych oraz pozostałości wiatraka „Królewskie Pachole” pochodzącego z XIX wieku.¹

Poza zbiorami wystawionymi na zamku znajdują się tu również wystawy stałe oraz wnętrza udostępnione dla turystów. Można je podzielić na cztery grupy: wystawy i wnętrza znajdujące się na Zamku Wysokim, Zamku Średnim, Pałacu Wielkich Mistrzów oraz pozostałe zbiory. Na Zamku wysokim są to: Sala Narożna pod kościołem gdzie znajduje się wystawa archeologiczna poświęcona gospodarce i kulturze jednego z pruskich plemion w okresie kiedy zamek był administrowany przez Zakon Krzyżacki. W kolekcji tej zaprezentowane są narzędzia codziennego użytku, strój średniowieczny a także broń; Kuchnia Konwentu w której znajdują się dawne elementy wyposażenie młyna; Kapitularz; Gdanisko; Kaplica Zamkowa pochodząca z końca XIII wieku, przebudowana po przeniesieniu stolicy zakonu krzyżackiego do Malborka; refektarz konwentu z zabytkowymi sklepieniami krzyżowo – żebrowymi. W obrębie Zamku średniego znajdują się: Wielki Refektarz z najbardziej okazałym na zamku wnętrzem oraz ze sklepieniem wspartym na trzech filarach; Sala Halabarda, z okazałym sklepieniem krzyżowo-żebrowym, w której mieści się wystawa bursztynu oraz prezentowane są ozdoby, amulety, sztuce, świeczniki, szkatuły oraz biżuteria; Infirmaria. W Pałacu Wielkich Mistrzów, który jest uważany za najbardziej wartościowy pod względem architektonicznym obiekt zamku malborskiego znajdują się Letni Refektarz oraz Kaplica Wielkich Mistrzów.

Do pozostałych obiektów interesujących ze względu na ich dawne funkcje oraz elementy wyposażenia oraz współczesne ekspozycje należy zaliczyć: Taras Wschodni, który w okresie średniowiecznym pełnił funkcję cmentarną, będąc miejscem pochówku rycerzy oraz mnichów. Współcześnie znajdują się tutaj płyty nagrobne, w tym oryginalne nagrobki krzyżackie z XIV wieku; Taras Południowy - miejsce lokalizacji dawnego ogrodu różanego; Karwan - miejsce lokalizacji dawnej zbrojowni krzyżackiej².

Zamek malborski jest jedną z największych gotyckich warowni obronnych Europy. Jest miejscem penetracji turystycznej turystów krajowych jak i zagranicznych. Uporządkowane dane statystyczne dotyczące frekwencji turystycznej na zamku dotyczą lat 50 XX wieku.

Ruch turystyczny w Muzeum Zamkowym w Malborku

Zamek malborski jako obiekt muzealny został uruchomiony w 1961 roku. Aktualnie liczba udostępnionych w obiekcie muzealiów to ponad 40 000. Według danych z okresu powojennego

---

¹ Informacje uzyskane w Muzeum Zamkowym, Malbork, 10.02.2010

² Informacje uzyskane w Muzeum Zamkowym, Malbork, 10.02.2010

frekwencja w obiekcie w roku 1953 wyniosła 30 000. W kolejnych latach frekwencja wzrastała stopniowo, skokowy wzrost nastąpił w roku 1957 kiedy zamek odwiedziło 215 000 turystów.

Od roku 1953 do roku 1976 liczba turystów odwiedzających malborski zamek systematycznie rosła od 30 000 w roku 1953 do 515 000 w roku 1976 z niewielkimi spadkami frekwencji w latach 1964, 1966 oraz w 1974. Od roku otwarcia Muzeum Zamkowego, czyli od 1961 roku, nastąpił wyraźny wzrost liczby turystów do Malborka. Uruchomienie w obiekcie Muzeum Zamkowego przyczyniło się do szybkiej odbudowy zamku, oraz do przyspieszenia koniecznych prac remontowych i uruchomienia działalności wystawienniczej. Od roku 1976 kiedy to liczba zwiedzających zamek osiągnęła swoje maksimum zaznaczył się spadek frekwencji odwiedzających aż do 233 000 w roku 1982 (tab.1).

Tabela 1 Wielkość ruchu turystycznego w malborskim zamku w latach 1953- 1987

Rok	Razem	Ruch krajowy		Ruch zagraniczny	
		Liczba	%	Liczba	%
1953	30000	-	-	-	-
1954	35000	-	-	-	-
1957	150000	-	-	-	-
1960	215000	-	-	-	-
1961	225000	218000	96,8	7000	3,2
1962	264000	254500	96,2	10000	3,8
1963	266042	257084	96,6	8958	3,4
1964	262832	248664	94,6	14168	5,4
1965	309918	289047	93,2	20871	6,8
1966	290174	272213	93,8	17961	6,2
1967	329960	297737	90,2	32223	9,8
1968	334324	294081	87,9	40243	12,1
1969	356837	305741	85,6	51096	14,4
1970	355734	319480	89,8	36254	10,2
1971	359668	311405	86,5	48263	13,5
1972	388847	312925	80,4	75922	19,6
1973	437429	352156	80,5	85273	19,5
1974	391163	299415	76,5	91748	23,5
1975	445123	350921	78,8	94202	21,2
1976	515777	363937	70,5	151840	29,5
1977	465139	326833	70,2	138306	29,8
1978	457926	368859	80,5	89067	19,5
1979	448883	325442	72,5	123441	27,5
1980	420239	313984	74,7	106255	25,3
1981	337531	320393	94,9	17138	5,1
1982	233362	230022	98,5	3340	1,5
1983	342514	326128	95,2	16386	4,8
1984	387506	338035	87,2	49471	12,8
1985	404516	346783	85,7	57733	14,3
1986	423182	366115	86,5	57067	13,5
1987	438974	363882	82,8	75092	17,2

Źródło: opracowanie na podstawie rocznych sprawozdań z obsługi ruchu turystycznego

Spadek utrzymywał się w latach 1981, 1982 oraz 1983 i był on spowodowany trudną sytuacją polityczną w kraju, a zwłaszcza wprowadzeniem stanu wojennego co wpłynęło na ograniczenie swobody przemieszczania się ludności. Trudna sytuacja w kraju wpłynęła również negatywnie na frekwencję turystów zagranicznych. Ich udział wzrastał stopniowo od 1961 roku kiedy to wyniósł 3,2% ogółu odwiedzających do 29,8% w 1977 kiedy to turyści zagraniczni stanowili 29,8% ogółu odwiedzających. Średnia udziału turystów zagranicznych w liczbie odwiedzających ogółem wyniosła w analizowanym okresie 15,3%. W kolejnych latach nastąpił gwałtowny spadek liczby turystów zagranicznych zwłaszcza w latach 1980-82.

Najniższą liczbę turystów zagranicznych odnotowano w roku 1982. Było to 3340 osób i stanowili oni 1,5% ogółu odwiedzających. W kolejnych latach wraz ze stopniowo poprawiającą się sytuacją społeczno- ekonomiczną w kraju, frekwencja turystów w obiekcie zaczęła stopniowo wzrastać. Ogólnie w badanym okresie turyści zagraniczni stanowili średnio 15,3 % ogólnej zwiedzających, natomiast maksimum przyjezdnych obcokrajowców przypada na rok 1977 kiedy stanowili 29,8 % wszystkich przyjezdnych.

Warto jednocześnie odnotować że w latach 1961 - 1976 wzrost zagranicznego ruchu turystycznego charakteryzował się znacznie wyższą dynamiką (tab. 2). W ciągu pierwszych trzech lat funkcjonowania Muzeum Zamkowego w Malborku liczba turystów zagranicznych uległa podwojeniu. Ruch turystyczny zagraniczny w okresie kolejnych dziesięciu lat wzrósł dziesięciokrotnie, a w roku 1976 przekroczył o ponad dwadzieścia razy wartość z roku 1961. Jednak od roku 1981 zaznaczył się wyraźny spadek frekwencji turystów zagranicznych w Muzeum Zamkowym w Malborku, w 1982 roku spadł on poniżej wartości z 1961 roku (tab.1,2). Dynamika ruchu turystycznego krajowego w analizowanym okresie była znacznie niższa (tab.2).

Tabela 2 Dynamika frekwencji turystów w malborskim zamku w latach 1953-1987

Rok	Razem (%)	Ruch krajowy (%)	Ruch zagraniczny (%)
1953	13,3	-	-
1954	15,5	-	-
1957	66,6	-	-
1960	95,5	-	-
1961	100,0	Powołanie Muzeum Zamkowego	
1962	117,5	116,7	142,8
1963	118,2	117,9	127,9
1964	116,8	114,0	202,4
1965	137,7	132,5	298,1
1966	128,9	124,8	256,5
1967	146,6	136,5	460,3
1968	148,5	134,8	574,9
1969	158,5	140,2	729,9
1970	158,1	146,5	517,9
1971	159,8	142,8	689,4
1972	172,8	143,5	1084,6

1973	194,4	161,5	1218,1
1974	173,8	137,3	1310,6
1975	198,7	160,9	1345,7
1976	229,2	166,9	2169,1
1977	206,7	149,9	1975,8
1978	211,5	169,2	1272,3
1979	199,5	149,2	1763,4
1980	186,7	144,0	1517,9
1981	150,0	146,9	244,8
1982	103,7	105,5	47,7
1983	152,2	143,6	234,0
1984	172,2	155,0	706,7
1985	179,7	159,0	824,7
1986	188,0	167,9	815,2
1987	195,0	166,9	1072,7

Źródło: opracowanie na podstawie rocznych sprawozdań z obsługi ruchu turystycznego

Analiza wielkości ruchu turystycznego w zamku malborskim w latach 1989- 2009 pozwala zauważyć, że maksimum w tym przedziale czasowym przypada na rok 2003 i wynosi 576312 tysięcy osób odwiedzających zamek (tab. 3).

Tabela 3 Wielkość ruchu turystycznego w malborskim zamku w latach 1989-2013

Rok	Razem	Ruch krajowy		Ruch zagraniczny	
		Liczba	%	Liczba	%
1989	459441	355176	77,3	104265	22,7
1990	316566	250948	79,3	65618	20,7
1991	315306	256319	81,3	58987	18,7
1992	311334	228944	73,5	82390	26,5
1993	342240	264070	77,2	78170	22,8
1994	340736	256130	75,2	84606	24,8
1995	373714	288756	77,3	84958	22,7
1996	430672	339085	78,7	91587	21,3
1997	433983	339764	78,3	94219	21,7
1998	480547	374982	78,0	105565	22,0
1999	398634	304569	76,4	94065	23,6
2000	409054	301841	73,8	107213	26,2
2001	387178	266535	68,8	120643	31,2
2002	412811	294229	71,3	118858	28,7
2003	576312	442940	76,9	133315	23,1
2004	451600	313996	69,5	137604	30,5
2005	464411	316608	68,2	147803	31,8
2006	452334	304633	67,3	147701	32,7
2007	484666	347686	71,7	136980	28,3
2008	460024	349541	76,0	110483	24
2009	413571	321457	77,7	92114	22,3
2010	416245	336.268	80,8	79877	19,2
2011	409572	334.068	81,6	75504	18,4
2012	404328	316.610	78,3	87718	21,7
2013	418305	318.356	76,1	99949	23,9

Źródło: Sprawozdanie roczne z obsługi ruchu turystycznego.

Była to najwyższa wartość od czasu udostępnienia zamku dla zwiedzających. Lata 1990-1992 stanowią okres najniższej frekwencji odwiedzających zamek w okresie 1989-2009. Niewątpliwie wpłynęły na to znacząco wydarzenia polityczne w kraju.

W kolejnych latach liczba odwiedzających zamek malborski wzrastała. Niewielki spadek odnotowuje się w latach 1999, 2000 oraz 2001. Po osiągnięciu wspomnianego maksimum w 2003 roku liczba turystów spadała do roku 2012, osiągając wartość minimalną 404 328 osób.

Najwięcej turystów krajowych odwiedziło zamek w 2003 roku i było to 442 940 osób. Stanowili oni 76,9 % ogółu przyjezdnych w tym roku. Turyści zagraniczni najliczniej odwiedzili zamek w 2005 roku, liczba ich wyniosła 147803 osoby. Była to największa wartość od czasu udostępnienia zamku dla zwiedzających.

Liczba turystów zagranicznych w badanym okresie 1989-2009 odznaczała się znacznie wyższą dynamiką niż krajowy ruch turystyczny (tab.4).

Tabela 4 Dynamika frekwencji turystów w malborskim zamku w latach 1989- 2013

Rok	Razem (%)	Ruch krajowy (%)	Ruch zagraniczny (%)
1990	-31,1	-29,3	-37,1
1991	-0,4	2,1	-10,1
1992	-1,3	-10,7	39,7
1993	9,9	15,3	-5,1
1994	-0,4	-3,0	8,2
1995	9,7	12,7	0,4
1996	15,2	17,4	7,8
1997	0,8	0,2	2,9
1998	10,7	10,4	12,0
1999	-17,0	-18,8	-10,9
2000	2,6	-0,9	14,0
2001	-5,3	-11,7	12,5
2002	6,6	10,4	-1,5
2003	39,6	50,5	12,2
2004	-21,6	-29,1	3,2
2005	2,8	0,8	7,4
2006	-2,6	-3,8	-0,1
2007	7,1	14,1	-7,3
2008	-5,1	0,5	-19,3
2009	-10,1	-8,0	-16,6
2010	0,6	4,6	-13,3
2011	-1,6	-0,6	-5,5
2012	-1,3	-5,2	16,2
2013	3,5	0,6	13,9

Źródło: opracowanie na podstawie rocznych sprawozdań z obsługi ruchu turystycznego

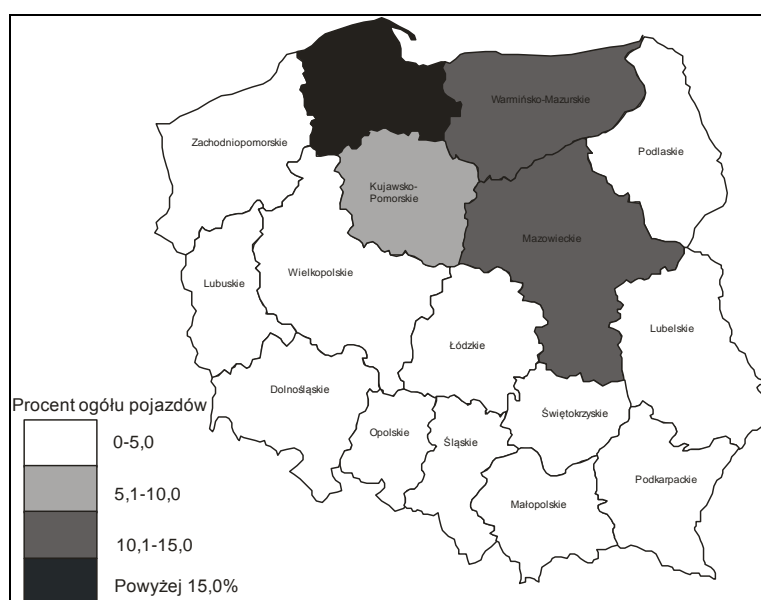
Z wyłączeniem lat 1990 i 1991 roku, jego wartość w porównaniu z 1961 rokiem zawsze była ponad dziesięciokrotnie wyższa. Natomiast w latach 2005- 2006 zagraniczny ruch turystyczny wzrósł ponad dwudziestokrotnie w stosunku do pierwszych danych. W ruchu krajowym podwojenie frekwencji nastąpiło dopiero w 2003 roku, kiedy to do zamku przybyła maksymalna, jak do tej pory, liczba turystów.

Dla określenia pochodzenia terytorialnego turystów odwiedzających zamek malborski przeprowadzono badania terenowe. Dokonano pomiaru ruchu pojazdów na parkingu przy Muzeum Zamkowym w Malborku. Badanie zostało przeprowadzone w Malborku w dniu

24 lipca 2010 roku kiedy to na terenie miasta odbywała się impreza „Oblężenie Malborka”, a w związku z tym frekwencja odwiedzających była znacznie wyższa od przeciętnej.

Pomiar pojazdów samochodowych na parkingu przez Muzeum Zamkowym pozwolił określić pochodzenie turystów i dostarczył częściowych danych na temat zasięgu oddziaływania przestrzennego Muzeum Zamkowego w Malborku jako destynacji turystycznej. W pomiarze pojazdów samochodowych odnotowano 623 samochody osobowe.

Z rezultatów przeprowadzonego pomiaru wynika, że najliczniejszą grupę pojazdów odnotowano z województwa pomorskiego. Było to 45% ogółu wszystkich odnotowanych w dniu badawczym pojazdów. Najwięcej pojazdów odnotowano z Gdańska, Gdyni, Tczewa, Sztumu oraz Kwidzyna. Znaczącą liczbę pojazdów odnotowano z województw ościennych. Udział turystów z województw: warmińsko-mazurskiego, wielkopolskiego, zachodnio-pomorskiego oraz kujawsko-pomorskiego wyniósł ponad 26,0% (ryc.1).

Ryc.1 Pochodzenie turystów odwiedzających Muzeum w Malborku na podstawie pomiaru pojazdów samochodowych

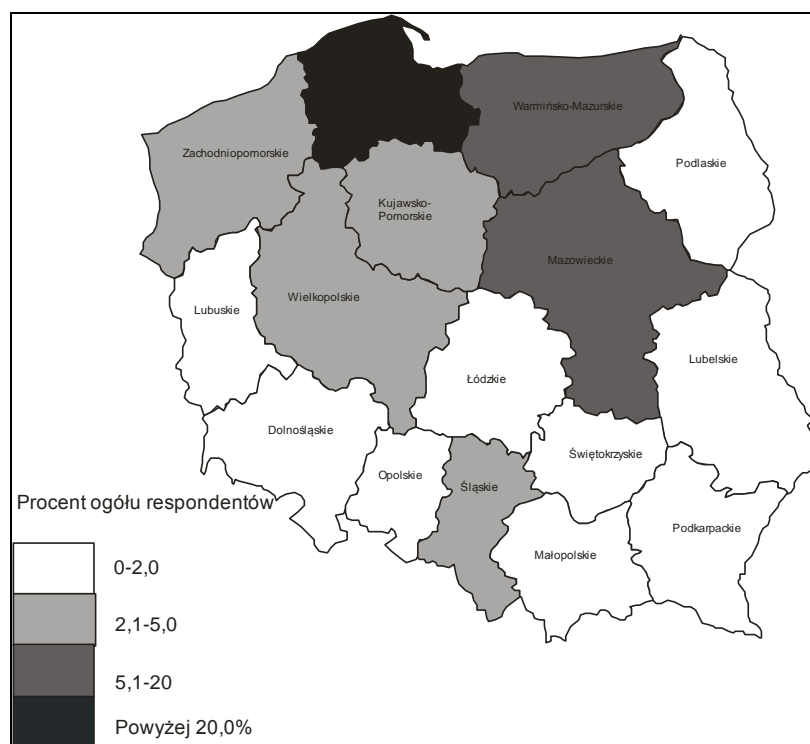
(Źródło: opracowanie na podstawie pomiarów pojazdów samochodowych na parkingu przez Muzeum Zamkowym)

Najniższą liczbę pojazdów odnotowano z województw świętokrzyskiego, oraz opolskiego-poniżej 1,0%. Analiza zasięgu oddziaływania turystycznego Muzeum Zamkowego w Malborku przeprowadzona na podstawie wyników pomiaru pojazdów samochodowych wskazuje na silny stopień koncentracji turystów, którzy pochodzili przede wszystkim z macierzystego województwa pomorskiego oraz z województw ościennych. Wskazuje to, że zasięg oddziaływania turystycznego Muzeum Zamkowego w Malborku został zdeterminowany czynnikiem odległości.

Charakterystyka wybranych cech ruchu turystycznego w Muzeum Zamkowym

Dla określenia najbardziej charakterystycznych cech ruchu turystycznego w Muzeum Zamkowym w Malborku wykonano sondażowe badanie ankietowe. Badania zostały przeprowadzone w dniu 24.07.2010 roku w godzinach 10-17.00. Ogółem w badaniu wzięło udział 272 osoby, które w tym dniu odwiedziły Muzeum Zamkowe w Malborku. W badanej populacji respondentów 51,8% stanowiły kobiety a 48,2 mężczyźni.

Wśród respondentów najwięcej turystów przybyło do Malborka z województwa pomorskiego oraz warmińsko- mazurskiego (ryc.2). Turyści z województwa pomorskiego stanowili 52,9% wszystkich uczestniczących w badaniu ankietowym turystów, natomiast turyści pochodzący z województwa warmińsko- mazurskiego stanowili 18,4% ogółu badanych. Najmniej turystów wśród ankietowanych pochodziło z województw: dolnośląskiego (0,7 %), oraz lubuskiego (0,4 % badanej populacji). Wśród respondentów nie odnotowano turystów z województwa opolskiego. Ponadto 2 osoby (1,1% badanej populacji turystów) w badanej populacji ankietowanych pochodziły z Niemiec, z miasta Sommerkhal.

Ryc.2 Zasięg oddziaływania turystycznego zamku malborskiego

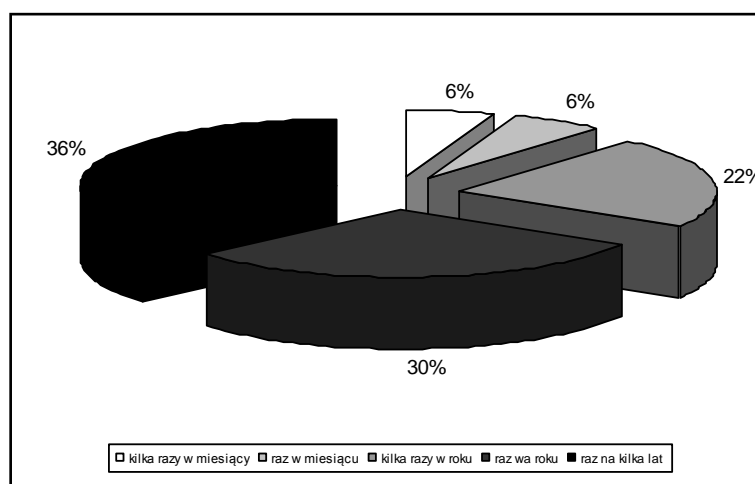
(Źródło: opracowanie na podstawie badań terenowych, Malbork, 24- 25.07.2010)

W strukturze wiekowej respondentów najliczniejszą grupą byli turyści w przedziale wieku 25- 34 (40,4 % ogółu respondentów). Drugą pod względem liczebności grupę stanowiły osoby do 24 roku życia (30,9 % badanych). W strukturze odwiedzających przeważały więc zdecydowanie osoby młode, poniżej 34 roku - stanowiły one ponad 70,0% wszystkich

turystów objętych badaniem ankietowym. Najniższy udział w badanej populacji stanowili respondenci powyżej 60 lat (2,9 %).

W strukturze wykształcenia ankietowanych dominowali turyści z wykształceniem średnim (60% ogółu badanej populacji). Osoby z wykształceniem wyższym stanowiły 19,5% badanych, a z wykształceniem zawodowym - 19,2 % ogółu respondentów.

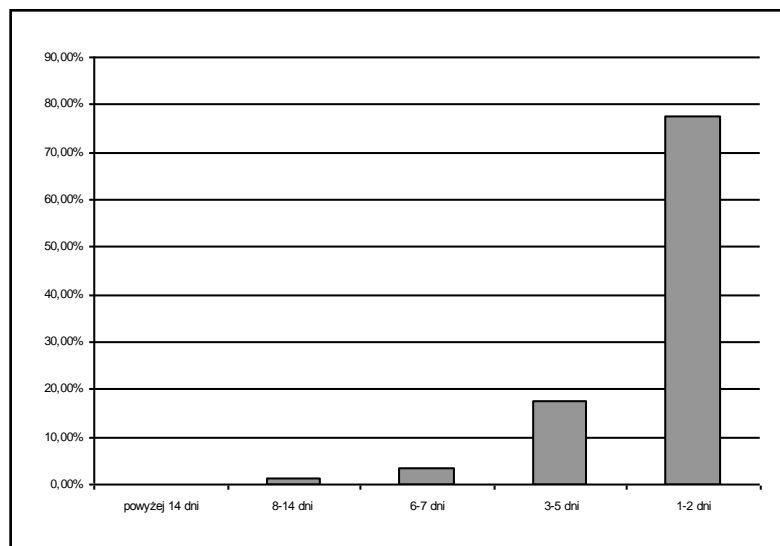
Analiza dotychczasowych pobytów w Muzeum Zamkowym w Malborku w badanej populacji turystów wskazuje, że zdecydowana większość bo aż 79,8 % odwiedzała w przeszłości Muzeum Zamkowe w Malborku, przede wszystkim jako uczestnicy wycieczek szkolnych. Blisko 36,0% badanych wskazało na regularne, powtarzane wizyty raz na kilka lat w Muzeum Zamkowym w Malborku (ryc.3). Około 20,2 % badanych odwiedzało zamek malborski po raz pierwszy w życiu. W tej grupie większość osób stanowili turyści z województw świętokrzyskiego, śląskiego, podkarpackiego oraz dolnośląskiego.

Ryc.3 Liczba dotychczasowych wizyt w Muzeum w Malborku w badanej populacji respondentów uczestniczących w badaniu ankietowym

(Źródło: opracowanie na podstawie badań terenowych, Malbork, 24- 25.07.2010)

W badanej populacji respondentów 78,9 % , odwiedzając zamek w trakcie jednodniowej wizyty (ryc.4). Dominacja krótkoterminowych pobytów w Malborku wynika z braku obok zamku innych bardziej interesujących atrakcji turystycznych w Malborku. Malbork jest miejscowością odwiedzaną z reguły na krótkie kilkugodzinne pobyty o charakterze krajoznawczym związane z wizytą w Muzeum

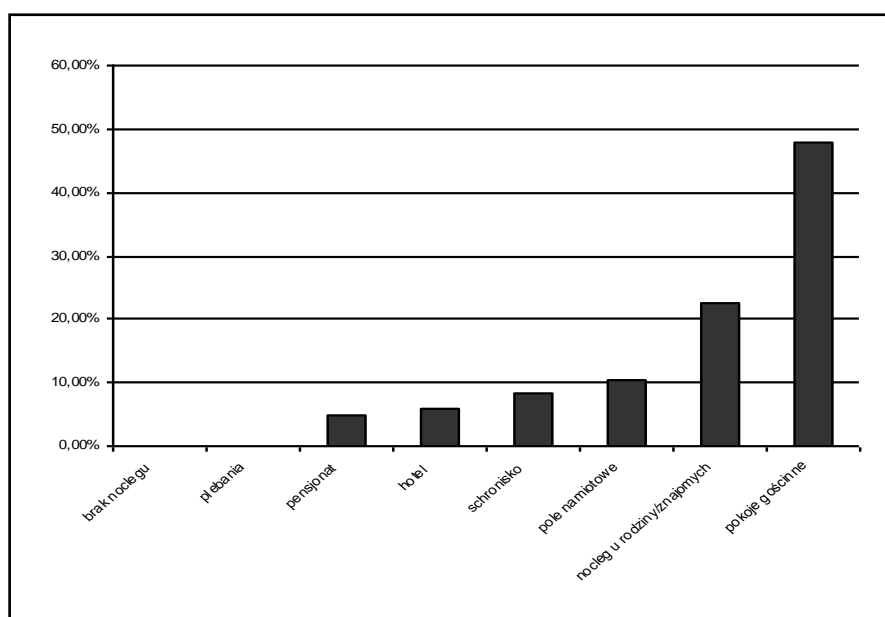

Ryc.4 Deklarowana długość pobytu w Muzeum w Malborku w badanej populacji respondentów uczestniczących w badaniu ankietowym

(Źródło: opracowanie na podstawie badań terenowych, Malbork, 24- 25.07.2010)

Większość z odwiedzających nie korzysta nawet z noclegu w Malborku przemieszczając się po zwiedzeniu Muzeum Zamkowego w kierunku Trójmiasta, innych miejscowości wypoczynkowych Pobrzeża Gdańskiego lub Krainy Wielkich Jezior Mazurskich. W badanej populacji odwiedzających żadna z osób nie zdecydowała się na pobyt powyżej 14 dni argumentując to brakiem interesujących na tyle miejsc aby można było spędzić w Malborku tak długi okres czasu.

Wśród korzystających z noclegu w Malborku blisko 50% korzystało z noclegu w pokojach gościnnych, a około 23% z noclegu u rodziny/znajomych (ryc. 5)

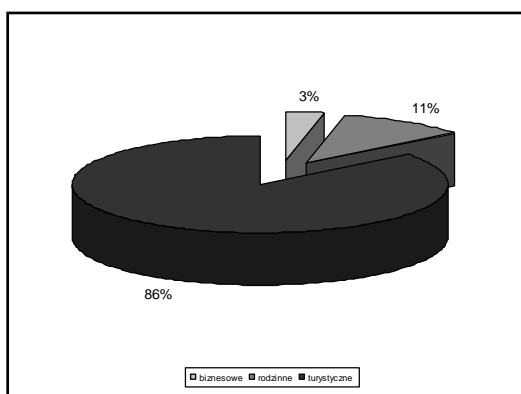

Ryc.5 Formy zakwaterowania w trakcie pobytu w Muzeum Malborku w badanej populacji respondentów

(Źródło: opracowanie na podstawie badań terenowych, Malbork, 24- 25.07.2010)

Okolo 6,6 % badanych zdecydowało skorzystało z noclegu w hotelu. Były to osoby pochodzące z najbardziej oddalonych od Malborka województw świętokrzyskiego, śląskiego, małopolskiego i dolnośląskiego.

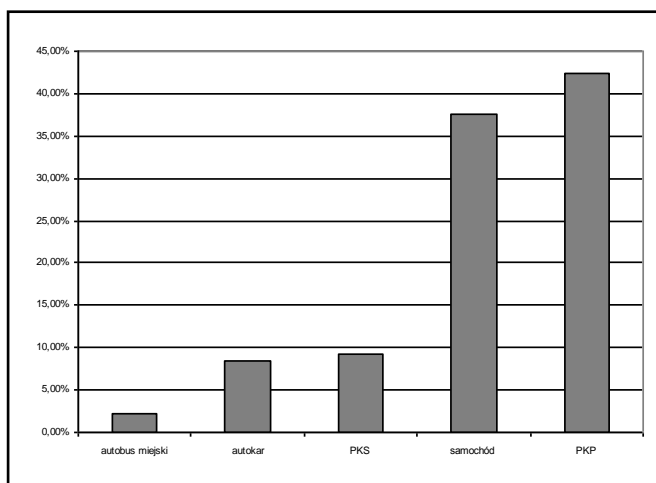
Istotnym elementem analizy aktywności turystycznej jest charakterystyka motywacji podejmowania podróży (Winiarski, Zdebski 2008, Przeclawski 2004). Analiza motywów przyjazdu do Malborka potwierdza turystyczny charakter wizyt. Okolo 86% badanych wskazało na motyw turystyczny jako motyw przewodni wizyty w Malborku. Z pozostałych okolo 11% badanych odwiedzało Muzeum Zamkowe w Malborku przy okazji pobytu u rodziny w Malborku. Pozostałe motywacje przyjazdu pojawiały się sporadycznie (ryc.6).

Ryc.6 Motywacje przyjazdu do Malborka w badanej populacji respondentów

(Źródło: opracowanie na podstawie badań terenowych, Malbork, 24- 25.07.2010)

Wśród badanych turystów 87,5 % osób uczestniczyło w wyjeździe organizowanym samodzielnie bądź w gronie znajomych, a 12,5% badanych przyjechało do Malborka z wycieczką. Dla tej grupy turystów Malbork był celem pośrednim wycieczki. Większość turystów indywidualnych przyjechała do Malborka samochodem osobowym (około 43%) oraz autokarem (około 37% badanych) (ryc. 7).

Ryc.7 Środki lokomocji wykorzystywane w podróży do Malborka (Źródło: opracowanie na podstawie badań terenowych, Malbork, 24- 25.07.2010)

Dla 63,9 % turystów w badanej populacji miasto i zamek były miejscem docelowym ich przyjazdu, natomiast 36,1 % uznało Malbork za cel tranzytowy, przebywając w Malborku w trakcie dłuższej wycieczki lub podróży o charakterze indywidualnym.

Turystów zapytano także o ocenę zagospodarowania turystycznego Malborka i jego przystosowanie do recepcji ruchu turystycznego. Około 61,0% z nich określiło stan bazy noclegowej Malborka jako dobry, 22,9 % określiło jej poziom jako średni, natomiast 16,2 % oceniło bazę noclegową Malborka na poziomie bardzo dobrym.

Bazę gastronomiczną uczestniczący w realizowanym badaniu turyści ocenili jako dobrą (58,8% ogółu ocen). Ponad 30 % badanych oceniło ją na poziomie bardzo dobrym.

Turystów zapytano ponadto o ogólną ocenę przystosowania Malborka do realizacji funkcji recepcyjnej turystyki. Wśród badanych 52,9 % osób określiło stopień przystosowania miasta do realizacji funkcji turystycznej jako dobry, natomiast 26,5% uznało go jako bardzo dobry. W badanej populacji osób zaledwie jedna osoba uznała, że Malbork jest przygotowany w stopniu niewystarczającym na przyjmowanie turystów.

Podsumowanie

Analiza funkcjonowania Muzeum Zamkowego w Malborku z uwzględnieniem charakterystyki ruchu turystycznego w obiekcie w ujęciu historycznym oraz analiza ruchu turystycznego oparta na pomiarach ruchu pojazdów i badaniach ankietowych zrealizowanych w obiekcie w okresie wakacyjnym 2010 wskazuje, że zamek malborski jest jedną z bardziej liczących się destynacji turystycznej w północnej części Polski. Ruch turystyczny zarówno krajowy jak i zagraniczny wynosi tu średnio około 500 000 rocznie.

Charakterystyka zasięgu oddziaływania turystycznego zamku malborskiego przeprowadzona w oparciu o przeprowadzony pomiar ruchu pojazdów na parkingu Muzeum Zamkowego w Malborku pozwala wnioskować, że wśród turystów dominują odwiedzający z województwa pomorskiego i województw ościennych co wskazuje, że czynnikiem determinującym zasięg oddziaływania przestrzennego Muzeum Zamkowego w Malborku jest determinowany czynnikiem odległości destynacji oraz miejsc emisji ruchu turystycznego.

Charakterystyka wybranych cech ruchu turystycznego wskazuje, że Muzeum Zamkowe w Malborku jest odwiedzane najczęściej przez turystów, którzy przyjeżdżają tu regularnie, raz na kilka lat motywowani celem turystycznym na krótkie jedno-dwudniowe pobyty o charakterze indywidualnym, nieco rzadziej jako uczestnicy wycieczki. Bardzo dużą grupę wśród odwiedzających Malbork i Muzeum Zamkowe stanowią turyści, którzy odwiedzają miasto i zamek w trakcie krótkich kilkugodzinnych wizyt w mieście bez podejmowania noclegu w mieście.

Ruch turystyczny w Malborku ma charakter wybitnie tranzytowy z dominacją turystów jednodniowych z miast macierzystego województwa pomorskiego i województw sąsiednich oraz turystów z bardziej oddalonych regionów Polski, którzy odwiedzają miasto w trakcie podróży do Trójmiasta, nadmorskich miejscowości wypoczynkowych wybrzeża lub miejscowości wypoczynkowych Pojezierza Pomorskiego i Mazurskiego.

Bibliografia

- Chodyński A., 1986, Malbork, Arkady, Warszawa
- Górski K., 1973, Dzieje Malborka, Wydawnictwo Morskie, Gdańsk
- Guerquin B., 1960, Zamek w Malborku, Arkady, Warszawa
- Haftka M., 1992, Malbork i zamek krzyżacki, Warszawa, Wyd. GeoCenter International
- Informator turystyczny miasta Malbork, 2009, Malbork, Urząd Miasta
- Jałowiecki B., 1976, Społeczne procesy rozwoju miasta, Katowice, Śląski Instytut Nauk
- Jedliński W., 2000, Malbork, Dzieje miasta, Malbork, Muzeum Zamkowe
- Kostrzewa J., 1991, Funkcja turystyczna zamku w Malborku w świetle ruchu turystycznego, Turyzm . z.1 , ss.73-95
- Mierzwiński M., 1995, Malbork: Zamek Zakonu Krzyżackiego, Bydgoszcz, s 21-35
- Pawłowski M., 1979, Zamek w Malborku, Sport i Turystyka, Warszawa
- Przeclawski K., 2004, Człowiek a turystyka, Zarys socjologii Turystyki, Kraków
- Rohrscheid A.M., 2010, Wykorzystanie średniowiecznych obiektów obronnych w Polsce w ramach różnych form turystyki kulturowej Turystyka Kulturowa, www.turystykakulturowa.org Nr 6/2010
- Solak K., 1976, Zamek i Muzeum Zamkowe w Malborku
- Winiarski R., Zdebski J., 2008, Psychologia turystyki, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa
- Zbierska E., 1978, Funkcje społeczne muzeum w zamku malborskim, Rocznik Gdański, z.1